

hető, hogy az *ütések alatt, a szűkülő kör, a sziszegő gyanú* nagyon valószínűsá-
gosak, s egy versében a babitsi gesztus is föltűnik: *kerítsd be udvarod (Panziói bölcsességek)*. S ha ebből az élethangulatból valami kiránthatja, az éppen az a szenvedély, amellyel a népe sorsát szívén viselő költő szól elhivatottságáról. Éppen az teszi hitelessé ezt a költészetet, hogy ezt a főadatvállalást nem tartja csak költői témának, és nem hiszi naivul, nem igyekszik elhíttetni, hogy a maga kiáltozásai a megváltást jelentik, de hiszi, hogy neki e nép sorsának jelenalakításában főadata van, költői, emberi főadata, melyet betölteni gyakran keserves kötelesség, de nem vállalni művészi megalkuvás lenne.

A két nagy polemizáló érzés a kötet két, különben is legerősebb versében így kristályosul:

*A próféta boldog, kiált:
— Megváltom az embereket!
— hogy elfeledje:
őt sem lehetett.*

(Szent epilepszia)

*Homloknyi ország; — veritékes
láz ver ki: — jövőt-álmodás.
Nézhet-e szem mást, mint e fényes
rég megszenvedett látomást?*

(Télutói Magyarország)

E látomásság megint egy újabb jegye Váci költészetének, régiebb témáinak más szemszögű látása, melyben különleges szépséggel harmonizál a régi téma az újhoz:

Aki Garai előző kötetének, a *Keddnek* olvastán végigjárta a költővel az „Erdő” dantei pokolmélyeit, áttöprengte — „hittel és haraggal” — hétköznapijaink derűjét és borúját, végigvajúda (a *Rapszódia az elragadtatásról* c. költeményben) a Mű megszületésének, az alkotásnak kínjait, nem kis megdöbbenéssel fogadja a *Kis csodák* sok tekintetben más világát, higgadt hangvétellel, gyakran szinte idilli harmóniáját. Igaz, Garai Gábor költészetének egyik legsajátabb jellemzője mindig a fegyelmezett szenvedélyességű racionalitás volt, most mégis meglepő új verseinek letompított érzelmi hangereje, az a hűvösen regisztráló

*Az óriási zöldszin zokogásban
csónakra szállt most egy riadt
harangszó.*

*Mi vagy te bennem örök újulással
sebző ének, hogy oly régről hallatszól?
(A sebző ének)*

Szerelmes verseiben Váci lírája konvencionális. Itt, sem előző kötetéhez képest, sem pedig a költői hagyomány tekintetében újsága nem tűnik ki; szinte tüntetően vállalja a Petőfőre emlékeztető gesztust is (*Szerelmem, forradalom*).

Az útiélményeket adó versekben tűnik föl a kötet egyik legrejtettebb, de legújabb jegye: a zenére, a verszenére való különös érzékenysége; a *nyírfa egy dallam* — írja egy helyütt, másutt: *az én szivemből zengenek a táj halmai*; a zene és a vers hasonlóságát kutatja a Bartók hegedűversenyeire írott parafrázisában, mely csupa látomás (*Meztelen lelkek a jégen*). Van egy hosszabb, egy kicsit zilált verse, mely a lét örömhimnusz, talán a legszabadabban áradó írása Vácinak, melyből hiányzik az állandó görcsös visszariadás (*Jó reggelt*). Egy verscsoportban dél-amerikai élményéről szól, a forradalom közvetlen közeli látásából fakadt reflexióit adja.

Váci prófétai költő, alázatos művész: *Nőni mások éltető igazából: minden küzdelmet, kint megérdemel. (Tópolya)* Egész költészetét erre a szolgálatra teszi föl, ma is, s valószerű, hogy mindig ez lesz inspirálója. (*Magvető Könyvkiadó 1968. Váci András metszeteivel.*)

ILIA MIHÁLY

GARAI GÁBOR: KIS CSODÁK

tónus, amit paradox társítással valahogy ily módon fogalmazhatnánk meg: optimista rezignáció.

*Túl bonyolult lett a világ.
Olykor egy tiszta kijelentő-mondat
ellenkezője sem igaz egészen —*

kezdí egyik versét, s e három sor a kérdések láncolatát veti fel. Hogyan lehetséges, hogy ez a túl bonyolult világ ilyen rendezetten, letisztultan jelenik meg ebben a kötetben? A leegyszerűsített felszín adja csak vissza a költő, az egyoldalú látszatot? Vagy maga az idilli harmónia a látszat, ami mögött rejtve, áttételesen ott van a versekben

a „túl bonyolult világ”? A fenti vers-idézet analógiájával felelve: a két utolsó — ellentétes tartalmú — kérdőmondat közül egyik sem igaz egészen. Garai törekszik egy újszerűen összetett világ „szerkezetének szabatos képét” adni, nem kevés, de nem is teljes sikerrel.

A kötet uralkodó, mennyiségileg is leggyakrabban előforduló motívuma az elmúlás-megújulás. Ez az a gondolati-érzelmi, szemléleti középpont, ami kiszugárzik az egész kötetre, legyen szó a versben természetről, szerelemről, önmagáról vagy a társadalomról.

Tájversei sohasem statikusak, hanem a változás folyamatát, vagy éppen az átváltás pillanatát próbálják ellesni és megrajzolni (*Szeptemberi fény*).

Az *évszakováltás* képe majdnem mindig egyik versében szerepel (pl. *Koratavasz, A nyár utolsó napja volt, Húsvét Szentgyörgyhegyalján*), hol a valóságos természeti látvány körén belül maradván, de olykor azon túlmutató, átvitt értelemben is.

Ide közvetlenül kapcsolódik az elmúlás-megújulás motívum következő láncszeme: az idő múlása, az életkori „évszakováltás” a költő egyik legmélyebben átértzett, s őt leginkább foglalkoztató témája lett (pl. *Gyermekkorom sárkányai, A bizonyosság kora*). Az érett férfikor másként látó, ítélő szemével és értelmével idéz fel emlékeket és tekint előre, a hideg kiszámítottság mögül is jól kiérezhető fájdalommal (*A bizonyosság kora*).

„Felnőtten, újjászülettünk” — írja, ám ebben nemcsak az évek múlása munkált közre, nemcsak a költő változott, belülről, hanem a világ is naponként változik, más lesz körülötte (*A Moldva hidján, Végül*). A *Félálom* (amely mint állapot is *átmenet*) ennek a társadalmi átváltozásnak a rajza. A kötet legszebb ciklusa, *A szenvedély évszakai* pedig szimultán tartalmazza a természeti, életkori, szerelmi és társadalmi elhalás-újjászületés mozzanatait, különös összefonódásban, és a költő személyi rendkívüli szépségét éppen ez adja.

Az elmúlás-megújulás, az átváltozás mozzanata azon túl, hogy dialektikus költői szemléletre utal — amely a „túl bonyolult világ” megragadására törekszik — ebben a kötetben más, konkrétabb tartalmat is hordoz. Garai ugyanis mindezt elsősorban az egyszerű, mindennapi jelenségekben, születő vagy elűnő halk szépségekben, nosztalgiákban, bánatokban: a „kis csodákban” látatja meg.

Vehetjük Garai Gábor akármelyik 1956 utáni verseskötetét, mindig azt találjuk, hogy — sok egyéb külső formai megoldás mellett — rendkívül tudatosan és találóan választja meg kötetcímeit. Így van ez a *Kis csodák* esetében is. A költő itt is már a címbe belesűríti a versek lényegét, azt, hogy vállalja azt a költői magatartást, amellyel „az áldott kis csodák” alapjára „holnapunkat fölépítjük megint”.

Absztrakt módon felfogva nem újszerű és nem is túlságosan nagy igényű vállalkozás ez: a kis csodák, az apró örömek megverselése, esetleg kultusszá emelése ősrégi, hagyományos témája, s legtöbbször nem is haladó tendenciájú vonulata a líra történetének. Nem szükséges különösebben hangsúlyozni, hogy Garainál egészen másról van szó: a közéleti lírikus folyamatos, meg-megújuló korszerűségről, arról a törekvésről, hogy a „kis csodákat” nem önmagukban és önmagukért adja, hanem rajtuk keresztül mai társadalmunk, életünk, érzéseink lényegét fejezze ki. Vagyis, hogy annak a „szürkébb”, ám feltétlenül nehezebben kitapintható valóságnak adja lírai vetületét, amelyben a látványosabb akciók helyett az egyszerű események sorozata, a mindennapi aprómunka vált fontossabbá.

Garai Gábor köete ennyiben sikeres tett az összetett valóság korszerű lírai feltérképezésére. Nem véletlen azonban az átváltás motívum dominálása a kötetben: Garai a *költői* megújulás szükségességének felismerésénél, tudatosításánál tart. Nyomban hozzá kell tennünk persze, hogy ez egyáltalán nem kevés, sőt alapvetően fontos lépés. Mégis, a *Kis csodák* inkább útkeresés, mint szilárdan érzett talaj, inkább művészi lehetőség, mint elért eredményt jelent. A költői ítélet nem hatol még mélyre, biztosabb felszíni fogódzókat keres. Ezért a hűvösen regisztráló hang, vagy a régebbi, széles skálájú gondolati verssek halványabb, kisebb érzelemintenzitású lenyomata. S mindezek mögött némi nosztalgia a múlt után, bár a jövő vállalása egyértelműen kicsendül — egyéni és közösségi összefüggésben egyaránt.

A Garai vállalta program a legnehezebben járható, ám legmagasabbra vivő költői út, s ő ennek már eddig is sok magaslatát hódította meg. Meggyőződésünk, hogy az átmeneti, és — éppen az út nehézsége miatt — érthető megtorpanás után a következő kötet ismét költői teljesítménye csúcsát képviseli. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

VÖRÖS LÁSZLÓ